

Č. I/2/2020

ZNALECKÝ POSUDEK

Z oboru školství a kultura, umění literární, tvorba,
distribuce a užívání autorských práv.

JUDr. Jiří MATZNER, Ph.D., LL.M.

23/03/2020

Znalecký posudek zpracován znalcem na základě požadavku JUDr. Jana Vondřáčka, místopředseda etické komise a zpravodaj NF, Etická komise Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, ze dne 03-01-2020.

Obsah

Zadavatel	3
Podklady	3
Znalecký úkol	3
Obecné předpoklady posudku	4
Základní zásady	5
Vymezení	5
Zákonné vymezení autorského díla	6
Pozitivní vymezení autorského díla	6
Negativní vymezení autorského díla	6
Pojmové znaky autorského díla	7
Syntéza posuzovaného případu	9
SROVNÁVACÍ ČÁST POSUDKU	10
Posouzení právní otázky	10
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.4.2007, sp.zn. 30/07/1982/0007	11
Průzkum	14
Odpovědi na položené dotazy	19
Závěr	21

Zadavatel

JUDr. Jan Vondráček, místopředseda etické komise a zpravodaj NF, Etická komise
Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, dne 03.01.2020.

Podklady

Barry Coward, The Stuart Age, England, 1603-1714, Second Edition; Longman, London and
New York, Longman Group UK Limited 1980, 1994; ISBN 0 582 06722 7 PPR.

Martin Kovář, Stuartovská Anglie, Stát a společnost v letech 1603-1689, Nakladatelství
Libri, Praha 2001; ISBN 80-7277-059-4.

Znalecký úkol

Znalec byl požádán o vypracování znaleckého posudku pro účely jednání a postupu Etické
komise Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, která projednává
etickou věc prof. PhDr. Martina Kováře, Ph.D., týkající se jeho publikace s afiliací
k Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze, konkrétně publikace:
Kovář, Martin, Stuartovská Anglie: Stát a společnost v letech 1603-1689. Praha: Libri, 2001
(dále jen „Dílo 1“), v souvislosti s níž vznikla konkrétní pochybnost, zdali nejde o plagiát, a
to ve vazbě na publikaci: Coward, Barry. The Stuart age: a history of England 1603-1714.
New York: Longman, 1994 (dále jen „Dílo 2“).

Předmětem posudku má zpracovatel odpověd' na níže položené otázky.

Otázky na znalce:

1. Naplňuje Dílo 1 znaky autorského díla?
2. Je z hlediska autorského práva přípustné popisovat tytéž faktické skutečnosti ve dvou
či více různých dílech? Lze na neoprávněné užití cizího díla označit situaci, kdy autor
popisuje tutéž skutečnost?

3. Lze v autorském díle užít jiné autorské dílo, případně výňatky jiného autorského díla?
Pokud ano, za jakých podmínek?
4. Je v Díle 1 užito Díla 2 či výňatků z Díla 2?
5. Je v Díle 1 uvedeno jako pramen též Dílo č. 2?
6. Odpovídá užití Díla 2 a výňatků z Díla 2 v Díle 1 poctivým zvyklostem platným v roce 2001?
7. Lze Dílo 1 z důvodů užití Díla 2, resp. jeho výňatků označit za stavu rozhodného v roce 2001 za plagiát?

Obecné předpoklady posudku

Posudek je zpracován v souladu s následujícími obecnými předpoklady a omezujícími podmínkami:

- posudek vychází z obecně dostupných informací a z informací předložených Zadavatelem.

Zpracovatel tudíž neodpovídá zejména za:

- pravost a platnost práv;
- pravost a platnost předložených listin, jejichž existence měla nebo mohla mít vliv na provedení posudku.

Zpracovatel vychází z toho, že informace získané z podkladů listin jsou věrohodné a správné a nejsou tudíž ve všech případech ověřovány z hlediska jejich přesnosti a úplnosti.

Základní zásady

Při zpracování tohoto posudku Zpracovatel aplikoval základní zásady podporující objektivitu posudku, nezávislost znalce a transparentnost použitých postupů. Jedná se především o následující zásady:

- posudek nezávisle, nestranně a komplexně přihlíží ke všem Zpracovateli známým skutečnostem, ke kterým mohlo být při jeho zpracování přihlédnuto (zásada komplexnosti);
- při zpracování tohoto posudku byly použity postupy a metody v souladu s obecnými předpoklady a principy (zásada vnitřní konzistence);
- zpracovatel konstatuje, že není žádným způsobem závislý na výsledku posudku (zásada nezávislosti a nestrannosti);
- posouzení je opakovatelné, což znamená, že je kýmkoliv přezkoumatelné. Vzhledem k transparentním a obecně známým postupům může Zadavatel tohoto posudku přezkoumat použitý postup jiným Zpracovatelem (zásada opakovatelnosti posouzení);
- v tomto posudku byly důvodně a odůvodněně použity takové metodické postupy, které byly vhodné, přiměřené a plně vyhovující relevantním informacím, kterými Zpracovatel disponoval (zásada důvodnosti a odůvodněnosti);
- zdroje, z nichž bylo čerpáno pro účely tohoto posudku, považuje Zpracovatel za věrohodné (zásada spolehlivosti).

Vymezení

Předmětem znaleckého úkolu není odpověď na právní otázky, které z principu nemůže odpovědět znalec, protože znalci přísluší odpovídat pouze na odborné dotazy a zadání, nikoliv na právní otázky, které v případě spornosti/sporu je povolán odpovědět (závazně) pouze soud, ve smyslu zásady *iura novit curia*¹.

Vymezení úkolu je charakterizováno samotným obsahem jednotlivých dotazů, kdy zcela zjevně zpracovateli posudku přísluší odpověď na dotazy odborné. Tyto závěry jsou zpracovatelem využity v rámci jeho postupu při posouzení a zpracování odpovědí na položené otázky.

¹ Jde o právní zásadu, známá už z římského práva, která znamená, že soud neprovádí dokazování v otázkách právních, ale pouze skutkových. Soud je povolán k tomu, aby právo vykládal a proto musí při svém rozhodování vždy věc právně zhodnotit sám – dle Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. září 2007, sp. zn. 25 Cdo 1143/2006, [cit. 2015-02-26] – se nedokazuje ani tuzemské ani zahraniční právo.

Zákonné vymezení autorského díla

Předmětem autorskoprávní ochrany je dílo, které vyhovuje (splňuje) pojmu autorského díla vymezeného zákonem a není ustanovením zákona z této ochrany vyloučeno.

Pozitivní vymezení autorského díla

Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o znění některých zákonů (autorský zákon) č. 121/2000 Sb., ze dne 7. dubna 2000, který nabyl účinnosti 1. prosince 2000, tedy ve znění účinném do 22.2.2005, kdy došlo k přijetí zákonné úpravy autorského zákona předpisem č. 81/2005 Sb., definuje ve svém ustanovení § 2 odst.

1) autorské dílo – předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen dílo). Dílem je zejména dílo slovesně vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické.

Dále se za dílo (mimo jiné) dle ustanovení § 2 odst. 4) považuje dílo vzniklé tvůrčím zpracováním díla jiného, včetně překladu díla do jiného jazyka.

Negativní vymezení autorského díla

Autorský zákon vedle pozitivního vymezení (jak uvedeno shora) vymezuje - vylučuje z ochrany autorským zákonem prvky, které za dílo výslovně nepovažuje. Podle ustanovení § 2 odst. 6) dílem není – zejména námět sám o sobě, denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický a obdobný vzorec, statistický graf a podobný předmět sám o sobě.

Pojmové znaky autorského díla

Autorský zákon ve svém ustanovení (shora citovaném) § 2 vymezuje pojmové znaky autorského díla tak, že naplňuje-li předmět tyto zákonné znaky, jde o autorské dílo, což jej odlišuje od obecných děl. Z hlediska zákona musejí být všechny níže uvedené **znaky splněny kumulativně**:

1. Musí jít o dílo literární a jiné dílo umělecké či dílo vědecké;
2. Musí jít o jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora;
3. Musí být vyjádřeno v jakékoli smysly vnímatelné podobě.

Splněním uvedených znaků u vytvořeného díla dochází ke vzniku autorského díla jako předmětu autorskoprávní ochrany, aniž by bylo třeba splnění jakýchkoliv dalších, zejména formálních podmínek.

Prvním pojmovým zákonným znakem je kategorie díla. Zákon rozeznává dva druhy, přičemž jde o **dílo umělecké** a druhou kategorií je **dílo vědecké**. Je nutné upozornit, že dílo literární (samo o sobě) není a netvoří žádnou zvláštní a samostatnou kategorii, ale jde o subkategorii díla uměleckého.²

Druhým pojmovým zákonným znakem je **jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora**. Samotný výraz „tvůrčí činnost“ znamená, že jde o činnost duševní. Ta je vždy a výlučně spojena s fyzickou osobou – autorem. Mechanická činnost jako je kopírování, přepisování, přetištění, opsání, netvůrčí seskupení již vytvořených děl apod. vylučují vznik autorského díla, tedy i autorskoprávní ochranu takového výsledku činnosti. V této souvislosti lze odlišit lidskou činnost tvůrčí a netvůrčí, i přesto, že v obou případech půjde o činnost duševní. Zcela zásadní se jeví podmínka pro vznik autorského díla spočívající v individualitě osobnosti. Jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora je tak pouze takový výsledek, který je výronem osobnosti autora (jeho tvůrčí fantazie), a tím je statisticky jedinečné.³ To znamená, že dílo musí být jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a splňovat literární, jiný umělecký (např. architektonický, hudební apod.) či vědecký počin. **Dílo literárně umělecké je tedy svou povahou schopno ve vnímajícím člověku vyvolat obraz literatury** (či jiného umění nebo vědy) samé a obsahuje alespoň minimální stupeň hodnoty, jinak by objektivně nemohlo být vnímáno jako dílo literární. Uvedená vlastnost díla je velmi významným legálním pojmovým znakem dle zákona. Právě až díky tomuto prvku je možné v řadě případů právně

² Těsničková, Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-608-4, str. 15.

³ Štáhl, J.: Právo duševního vlastnictví – Milena Opltová – Jan Kříž – Michal Růžička: Práva k nemotným statkům, Praha 1994, CODEX,

nakladatelství Hugo Grotia, a.s.; ISBN 80901185-3-4, str. 67-68.

klasifikovat příslušný nemotný statek. Tento prvek znamená, že literární dílo je schopno působit na krasocit čtenářů.⁴ V této souvislosti je současně nutné připomenout, že **autorský zákon předpokládá určitou (byť minimální) hodnotu díla (umělecká či vědecká)**, srovnání ustanovení § 11 odst. 3 autorského zákona. Význam díla pro samotnou vědu není rozhodující. Samotná hodnota (materiální) díla nerozhoduje o naplnění/nenaplnění popisovaného pojmového znaku.

Již z etymologického výkladu výrazu "tvůrčí činnost", použitého autorským zákonem, vyplývá, že povahově nejde o kopírování, opakování, mechanickou práci ani o běžné seskupení již vytvořeného cizího díla. Proto tvůrčí činnosti ve smyslu autorského zákona nebývají ani běžné redaktorské apod. práce, leč vedou-li ke vzniku díla souborného, např. sborníku nebo časopisu jako tvůrčích celků, nebo díla jiného. V tvůrčí činnosti ovšem mohou být, stejně jako i v jejím výsledku, obsaženy i prvky netvůrčí, nímž mechanické, administrativní aj. Tyto prvky netvůrčí povahy nijak nevykládají konkrétní činnost ze třídy tvůrčí činnosti ve smyslu autorského zákona, nejsou-li prvky jedinečné, neboť pak by se o tvůrčí činnost v tomto smyslu vůbec nejednalo. Tvůrčí činnost, jak ji rozumí autorský zákon, se díky své povaze nevyznačuje anonymitou, nýbrž je spjata s osobností tvůrce, což se ve svém důsledku odráží i v povahově přiměřeném tvůrčím vzniku díla.

Třetím pojmovým zákonným znakem je vyjádření díla v jakékoli smysly vnímatelné (objektivně) podobě – srovnání ustanovení § 9 odst. 1 autorského zákona. Vyjádření díla nemusí spočívat v jeho zachycení v hmotné podobě, ale postačuje pouze objektivně vnímatelná podoba, tedy např. zvuk, který sice není zachycen na hmotný nosič, ale je slyšitelný posluchači, takové zhmotnění splňuje zákonný znak.

Závěr, zda jde v konkrétním případě o autorské dílo je zvěněm ve skrze právním, neboť pojmové znaky díla jsou právními kategoriemi, nikoliv otázkou pro odborné posouzení.

Předmětem znaleckého posouzení je, zda obsah Díla 1 je plagiátem ve vztahě na Dílo 2, zda činnost autora Díla 1 vykazuje znaky autorského díla dle autorského zákona, jaká byla pravidla pro využití textu jiného autora, případně jeho výjimky.

⁴ Telec, I., Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-608-4, str. 21.

Syntéza posuzovaného případu

Plagiát je dílo, spočívající v úkonu, jímž si někdo přisvojí výtvar někoho jiného, nebo části či pasáže, a vydává je za vlastní.⁵

Autorský zákon pojem plagiát nepoužívá a nedefinuje, mezinárodní norma ČSN ISO 5127-2003 jej popisuje jako „představení duševního díla jiného autora, půjčeného nebo napodobeného vcelku nebo zčásti, jako svého vlastního“. Ochrana se týká uměleckého a vědeckého díla, „které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti“ a splňuje i další pojmové znaky autorského díla. Podle nauky není významná jakákoli shoda dvou děl, nýbrž shoda v prvcích, které charakterizují konkrétní individuální autorskoprávní ztvárnění. Možná shodnost méně významného rázu, byť častá ke vzniku plagiátu ještě obvykle nestačí, pokud chybí shoda v prvcích zásadních.⁶

Ze shora uvedeného plyne, že je možné dospět k několika možným konstatováním. Jedním z nich je situace, kdy dojde k využití nechráněných prvků (např. metody, poznatku, zkušenosti, schopnosti, dovednosti či zásady práce) tvůrčím způsobem tak, že dojde k vytvoření chráněného díla. Využitím nechráněných prvků tvůrčím způsobem dojde k vytvoření autorskoprávního díla, za předpokladu naplnění všech zákonných prvků. Druhou alternativou je využití nechráněných prvků tzv. volným užitím takových prvků. V takovém případě nepůjde o naplnění všech zákonných prvků pro vznik autorského díla, když základní předpoklad, tedy tvůrčí činnost autora, absentuje. Pokud by však došlo k využití autorskoprávního díla (či jeho části) a jeho pouhému přepisu (bez zpracování), v takovém případě by se jednalo o úpravu či změnu původního díla, ale nedošlo by k vytvoření autorského díla nového (zpracovaného).

⁵ C. Black (překlad: kolektiv autorů); Blackův právní slovník – II. svazek; Victoria Publishing a.s., Praha 1993, ISBN 80-85615-23-6, str. 1062.

⁶ Tepec, Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-608-4, str. 418.

SROVNÁVACÍ ČÁST POSUDKU

V následujícím textu budou porovnávány shora uvedená Díla 1 a 2 z hlediska obsahového členění.

Dílo 1 je členěno na kapitoly, kdy názvy kapitol – počínaje „Úvodním slovem“, pokračují přes kapitolu „Jakub I. Stuart a jeho nástup na trůn, První léta stuartovského věku: král, církev a parlament, Spiknutí střelného prachu, Projekt anglo-skotské unie“, až po „Portrét autora“ (viz příloha č. 1).

Dílo 1 má obsah celkem 360 stran, obsahuje ilustrační a doplňující obrázky či fotografie.

Dílo 2 je rovněž členěno do kapitol, ještě před kapitolami obsahuje Dílo 2 „List of maps and genealogical tables“ (seznam map a genealogický přehled), „Introductory note by the original series editor“ (úvodní poznámku editora původního vydání), „Acknowledgements“ (poděkování za právo využít chráněné materiály užití v publikaci), „Preface“ (předmluvu autora), „Preface to the second edition“ (předmluva ke druhému vydání), „Abbreviations and short titles“ (zkratky a krátké označení), dále jsou kapitoly uvedeny „Introduction“ (představení) a končí přílohou („Timeline“ – časová osa) a „Index“ (rejstříkem). Dílo 2 je dále členěno na části (celkem šest) – první „THE ECONOMY OF EARLY STUART ENGLAND“ a části na kapitoly. Část šestá je bez Introduction (viz příloha č. 2).

Dílo 2 lze charakterizovat jako dílo obsáhlejší, již z označení plyne, že pokrývá delší časový úsek. Obsahově je Dílo 2 v rozsahu 562 stran.

Již z uvedeného posouzení je třeba učinit dílčí závěr, že publikace mají členění svého vnitřního obsahu, ale také vnější formy a podoby. Jak plyne ze samotné předmluvy obou publikací, zaměřením se liší.

Posouzení právní otázky:

Právní posouzení v daném případě není vyhrazeno pouze soudcům či osobám, které mají právnické vzdělání, když postup posouzení právní otázky může v principu provést každý, jakkoliv, jak shora uvedeno, závazně pouze soud, lze aplikovat úvahový postup, který je u autorskoprávního případu obdobný jako např. u posouzení:

- a. Vyvolání nebezpečí záměny z hlediska fiktivního průměrného spotřebitele v právu proti nekalé soutěži (§ 2981 o.z.)

- b. Existenci pravděpodobnosti záměny na straně veřejnosti z hlediska fiktivního průměrného spotřebitele v právu známkovém (§ 7 odst. 1 písm. b, zákon o ochranných známkách č. 441/2003 Sb.)

V autorském díle půjde o právně objektivní vyvolání uměleckého či vědeckého vnímání určitého nehmotného výsledku činnosti na straně veřejnosti jakožto součásti umění/vědy. Otázka vědecké úrovně, tedy výsledku vědeckého zkoumání může představovat různou úroveň hloubky, se kterou se daný autor zabýval vědeckou otázkou, resp. vědeckým zkoumáním. Výsledek sám o sobě není rozhodující, tedy i zcela nesprávný vědecký závěr nemá vliv na otázku naplnění takového znaku, tedy jedinečnosti (neopakovatelnosti) daného vědeckého zkoumání. Výrazová technika, tedy vyjádření, kterou autor použije, je pak vždy věcí osobnostních rysů autora.

Za právně objektivizační hledisko slouží smyslové vnímání uměleckosti průměrným (běžným) čtenářem z řad veřejnosti. Takový prvek je autorskoprávně významným prvkem a díky němu má určitý výsledek právní povahu autorského, resp. uměleckého díla ve smyslu autorského zákona.

Pokud by chyběl prvek jedinečnosti, který by pramenil z jedinečné osobnosti původce, pak by stejný text napsal kdokoliv jiný, tedy shodné výrazové prostředky (slova) a větná konstrukce.

Obdobně je třeba posoudit i překlad, když překlad do jiného jazyka je dílem odvozeným od původního (překládaného) díla. Uvedené znamená, že překlad díla do jiného jazyka má ochranu dle práva autorského, pokud takový překlad splňuje pojmové znaky autorského díla⁷. Pokud by tedy došlo k překladu za pomoci technických zařízení (např. překladačů), byl by za autora považován nikoliv autor takového překladače, ale autor překladu samého. Autorskoprávní pojmové znaky překladu do jiného jazyka nesplňují mechanické tzv. otrocké překlady, kdy jde o přepis překladu právě např. pomocí překladače a větná skladba tedy neodráží autorovu tvorbu, ale pouze přepis technickými prostředky vytvořeného překladu. V takovém případě nepůjde o autorskoprávní překlad.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.4.2007, sp.zn. 30 C do 739/2007

„Tvůrčí činnost, všechny její druhy, jako pojem autorskoprávní, lze charakterizovat jako činnost spočívající ve „vytvoření“ něčeho nehmotného s tím, že dosažení tohoto cíleného i necíleného výsledku závisí v osobních vlastnostech tvůrce, bez nichž by tento výtvar (duševní plot tvůrčí povahy literární, jiné umělecké nebo vědecké) nebyl vůbec dosažen. „Zvláštními osobními vlastnostmi“ autora díla je zejména schopnost tvořit, což je schopnost jeho ducha, a to in concreto tvořit literárně, jinak umělecky nebo vědecky. S touto schopností

⁷ Viz pojmové znaky autorského díla popsané v předchozí části

bývá spojeno i nadání (talent), fantazie aj. prvky patřící mezi osobní vlastnosti, které si lidský duch přináší do běžného života a které rovněž nabývá například životní praxí, vzděláním, životní zkušeností apod. K výkonu tvůrčí činnosti je zapotřebí i bohatost fantazie, inspirace a často i intuice, tvůrčí prostředí, tvůrčí klid nebo naopak tvůrčí vzruch apod., někdy i potřeba tvůrčí svobody aj. prvky, jevy nebo vlivy. Právě z povahy „zvláštních osobních vlastností“ vyplývá, že duševní plod tvorby, k níž byly tyto zvláštní osobní vlastnosti člověka využity, je povahově (a pojmově) neoddělitelným tvůrčím projevem individualizovaného lidského ducha, formujícího samu osobnost. **Proto je i samo „vytvoření“, resp. tvorba, díla tvůrčí činností nezaměnitelného osobitého rázu.** Z toho pak nauka, alespoň ve větší části kontinentální Evropy, odvozuje teoretickou koncepci autorskoprávní individuality díla relativněji chápanou ve smyslu statistické pravděpodobnosti jedinečnosti díla. Nikoli tedy ve smyslu jedinečnosti díla naprosto absolutní ve smyslu filozofickém. Autorskoprávní doktrinální chápání jedinečnosti díla ve smyslu statistické pravděpodobnosti je jistým juristickým ústupkem z přirozených ontologických pozic, který si vyžádaly změny technických poměrů a v jejich důsledku vznik celé řady děl, tradičně označovaných jako „díla malé mince“ (Werke der Kleine Münze, oeuvres de petit valeur), která postrádají individualizační rysy, popř. je mají jen v zanedbatelné míře, která není dostatečná k rozlišení jednotlivých děl. Takto (a podobně) chápání jedinečnosti díla bývá v nauce označována jako jeho „autorskoprávní individualita“, tzn. jako jedinečnost díla v načrtnutém juristickém (autorskoprávním), tj. specifickém, významu tohoto výrazu. Nejde o individualitu v obecném smyslu, nýbrž o nejosobitější ztvárnění výtvoru na základě autora svobodnému výběru z tvůrčích možností. Jedinečnost díla přitom odpovídá i pojmu neopakovatelnost díla. Při tomto pojetí díla jako předmětu práva autorského tedy nejde o individualitu díla stoprocentní, ale jen o jedinečnost, která se blíží jedinečnosti absolutní. Zmíněná tvůrčí činnost, neboli tvorba díla, přitom nespočívá ve vynalezení, kdy stejného výsledku (řešení) lze dosáhnout různými individuálními postupy, ani nespočívá v objevení toho, co již objektivně existovalo, ale nebylo známo. *Proto nelze tvůrčí činnost ve smyslu zákona charakterizovat jako činnost technickou apod. (srv. Doc. JUDr. Ivo Telec, CSc., Autorský zákon, Komentáře, C.H.Beck 1997).“* (obsah shodně jako v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 30 Cdo 739/2007, ze dne 30.04.2007, také rozsudek NS ČR: sp.zn.: 30 Cdo 60/2011, ze dne 29.03.2012, také rozhodnutí NS ČR: sp.zn.: 30 Cdo 360/2015, ze dne 24.6.2015).

Dílo „malé mince“⁸

V kontinentální Evropě byl zrušen systém privilegií ve Francii v 90. letech 18. stol. revolučními dekrety o autorském právu. V první polovině 19. stol. pak zde byly vydány autorské zákony, které vycházely z opačného principu než anglické právo - z ochrany autora

⁸ Doc. JUDr. Martin Boháček, CSc.; Autorské právo a knihovny, VŠE Praha, katedra práva, výřitek z nb.vse.cz/~bohacek/pr202/matp202/knihovny.doc

a jeho osobních práv jako základu, na němž teprve byla položena práva ekonomické povahy (na využití a na odměnu). Francouzské právo, na rozdíl od anglo-amerického, chrání jen díla vysoké hodnoty a neuplatňuje se u tzv. **děl malé mince**. Označuje se někdy též jako "droit d'auteur" jako protiklad ke "Copyrightu". Tento systém byl přijat i v Německu (Werke der Klaine Münze) a stal se ve druhé polovině 19. stol. **základem úpravy mezinárodní - Revidované úmluvy bernské**. Tvůrčí povaha jako výsledek fantazie tvůrce znamená, že dílo musí být jedinečné, individuální, že objektivně statisticky je velmi nepravděpodobné, že budou vytvořena dvě stejná díla nezávisle na sobě dvěma osobami. To má velký význam u tzv. děl malé mince, **kteřá dle AutZ chráněna nejsou** - např. rutinní programy, kompilace dat, uspořádání databáze podle abecedy, použití známých postupů a standardních způsobů, jednoduchá grafika či rutinní díla užitého umění aj., kde je pravděpodobné (a občas se to stane), že jsou nezávisle paralelně vytvořeny dva stejné produkty/díla.

Využití autorského díla v jiném díle (citace)

Autorský zákon ve svém ustanovení § 31 písm. a), b), c) definuje bezúplatnou citační licenci. Pro úplnost zpracovatel uvádí, že až v roce 2006 byla do tohoto ustanovení doplněna část (druhý odstavec), která zavedla tzv. velkou citaci.

Tzv. citační licenci upravuje Bernská úmluva v čl. 10, a to v odstavci 1 citaci malou a v odstavci 2 citaci velkou pro díla, která již byla oprávněně zpřístupněna veřejnosti (tedy nejen uveřejněna ve smyslu čl. 3 odst. 3) za podmínky, že užití v rámci citace je v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu odůvodněném sledovaným účelem.

Citační licence nejsou omezeny kategorií či druhem děl, z nichž může být citováno.

Z důvodu zákona vyplývá, že předpokladem citací je existence vlastního díla, do kterého se cituje; nelze tedy pod rouškou zákonné úpravy citací citáty pouze vybrat či uspořádat; takové případy jsou posuzovány jako neoprávněné vytvoření díla souborného (např. zpěvníky, čítanky), k němuž je nutné získat licenci smluvní. Pokud nějaká osoba převezme z díla jiného autora část jeho díla, aniž by ji označila jako citace, nedošlo by k jejich zpracování, pak se jednalo o porušení práva autora.

Pro citace není podle stávající úpravy rozhodné, zda jde o užití bezúplatné či úplatné.

U každé citace musí být splněna podmínka **uvedení jména autora**, či osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, **názvu díla a pramene**.

Pro citační licence, stejně jako pro ostatní výjimky a omezení z práva autorského platí zásada restriktivního výkladu s použitím třístupňového testu podle § 29 odst. 1 autorského zákona (ve znění roku 2001). Z tohoto pohledu je dovoleno omezení autorského práva jen ve

zvláštních případech stanovených v tomto zákoně⁹ (tedy zákonem umožněná citace), takové omezení nesmí být vykládáno způsobem, který by narušoval běžný výkon práv autorských a který by byl neospravedlnitelně na újmu oprávněným zájmům autora.

Z obsahu posuzovaných textů je možné konstatovat, že použití citací, tedy jiných děl, musí být dle zákona dodržena shora uvedená pravidla a současně se musí vyhovět uvedeným požadavkům, tedy nesmí se narušit běžný výkon práv autorských, který by byl neospravedlnitelně na újmu. Jde tedy o tzv. test oprávněnosti omezení práva autorského – test přiměřenosti. Testem přiměřenosti je v tomto směru třeba hodnotit zákonný podklad pro využití jiného textu (díla), což v tomto případě je splněno, neb citace jsou uvedeny dle zákonné licence uvedené v ustanovení § 31, dále je třeba zkoumat, zda citace jsou přímo v textu označujícího relevantní použitý text (dílo) jiného autora. I tento předpoklad je splněn, když jednotlivé citace jsou přímo v textu a obsahují tři zákonné prvky pro danou citaci (jméno autora, název díla, pramen). Dalším zkoumaným znakem je ospravedlnitelnost, kterou je třeba zkoumat vždy s ohledem na restriktivní výklad použití jiného díla. I v tomto případě je možné konstatovat, že citace odpovídají uvedeným požadavkům, kdy jde o využití textů jiného autora za účelem objasnění daných událostí, které autor popisuje ve svém díle. V této souvislosti jde o běžný způsob použití citací, když shodný způsob citací je použit i u Díla 2. V neposlední řadě nejde o způsob omezení, který by byl neospravedlnitelný.

Dílčí závěr:

Je možné konstatovat, že posuzované citace a jejich použití v Díle 1 nenarušují běžný výkon práv autorských a nejsou neospravedlnitelně na újmu oprávněných zájmů autora Díla 2.

Průzkum

V rámci znaleckého úkolu provedl znalec tzv. mechanický překlad za použití různých technických nástrojů (překladačů)¹⁰, do kterých formou opisu anglického textu pasáže označené v Příloze č. 3 (kopie textu str. 131 z Díla 2) vložil požadovaná slovní spojení, jehož výsledkem (překladem) je pak text odlišný od textu v Díle 1.

⁹ Viz ustanovení § 31 AutZ

¹⁰ translate.google.cz; prekladaconline.cz

Text z Díla 2 (str. 130 – 131)

Professor Mark Curtis argued that James was willing to listen to the Puritan demands; that the only serious clash at the conference (the famous no bishop, no king episode) came when the king mistakenly thought that Dr Reynolds, one of the puritan delegates, advocated the abolition of episcopacy, not a modified form of episcopacy; and that at the end of the conference the king agreed to execute some of the Puritans' key demands, including the reform of the court of high commission, the abolition of the powers of the chancellors and lay officials to excommunicate, and the introduction of measures to ensure a well-paid, educated ministry, and to promote preaching missions in Ireland, Wales, and the northern borders, "the dark corners of the land". Yet it is true that the only permanent achievement of the conference was the beginning of a new English translation of the Bible, the Authorized Version, completed in 1611. James, perhaps because of his administrative laziness, failed to carry out the reforms agreed on at Hampton Court and a major opportunity to reform the Church was lost. But the failure was not the king's alone. Behind the clerical Puritan demands in 1603-4 was the support of powerful secular opinion among the landed gentry, and it was they who had it in their power to bring about a Church staffed by well-paid, learned men. Of the 9,244 Church livings in England, 3,849 were impropriated in lay hands, which meant that the majority of the tithes in these cases were paid to the landowners, who also nominated ministers to the Church benefices. Too few English landowners were willing to surrender part of their incomes of the good of the Church. In this situation was ecclesiastical reform possible?

For a time after the end of the Hampton Court Conference James does seem to have lost his enthusiasm for Church reform, for which there are at least two possible explanations. The first is that he may have felt that what had been agreed in 1604 was a "settlement" of religion, following the precedents of religious settlements made by his royal predecessors. What also seems to have turned him temporarily away from reform of the Church was irritation at the continuation of Puritan demands for reform. He considered these unnecessary, given that a reform programme had already been agreed at Hampton Court. When parliament first met in March 1604 Puritan demands were voiced and petitions for reform were circulated, occasioning James's proclamation in July 1604 warning against "the troublesome spirits of some persons who never receive contentment either in civil or ecclesiastical matters".*

*) J.F.Larkin and P.L.Hughes, eds., *Stuart Royal Proclamations*. VII. 1: *Royal Proclamations of King James I* (1973), p. 89.

Text z Díla 1

„K jedinému konfliktu mezi panovníkem a puritány došlo, když se Jakub I. mylně domníval, že John Reynolds žádá zrušení episkopátu a nikoli jeho reformu, jak tomu bylo ve skutečnosti. Král tehdy vystoupil se slavným výrokem „No bishop, no king“*, avšak incident byl brzy zažehnán. Jakuba potěšily lichotky, jimiž ho zahrnuli starší a vzdělanější muži**, a na závěr konference dokonce souhlas s tím, že vyhová některým puritánským požadavkům, tj. provede reformu Vysoké církevní komise (High Church Commission), omezí moc biskupských kancléřů (právních poradců biskupů), zruší práva světských úředníků exkomunikovat věřící z církve a pokusí se zajistit vyšší platy duchovních a obecně jejich lepší úroveň. Kromě toho se zavázal vyslat věroučnou misi do Irska, Walesu a k severním hranicím Anglie, „černému koutu naší země“***. Nakonec ale bylo jediným výsledkem konference zahájení práce na novém překladu Bible (tzv. Authorized version), jenž byl dokončen v roce 1611. K uskutečnění slíbených reforem nedošlo, dílem pro královův odpor k administrativní práci, dílem pro obavy z reakce vysoce postavených anglikánů, kteří v nich spatřovali ohrožení svých pozic.

Faktický krach konference v Hampton Courtu zhatil velkou příležitost k reformě církve, jež mohla zabránit vývoji, který později Angličany přivedl na bujňavé občanské války. Njednalo se pouze o nezdar krále. Také mocná strana venkovské gentry, jež puritánské požadavky v letech 1603-4 podporovala, měla na neúspěchu svůj podíl. Z celkového počtu 9 244 církevních obročů jich bylo 3 894 ve světských rukou. Většina desátek připadala vlastníkům půdy, kteří jmenovali duchovní na jejich posty a poskytovali jim jen minimální příjem. V takové situaci byla jakákoli reforma prakticky neproveditelná, zejména v oblasti platů a úrovně duchovních. Jakubovi obhájci naznačují, že především z tohoto důvodu král ztratil o celou záležitost zájem. ****“

*) Mathew, D., James I, London 1976, s. 117-123

**) Daniels, C., Morill, J., Charles I, London 1988, s.9

***) Willson, D.H.,c.d., s. 191. Kniha sira Anthonyho Weldona a deníky lady Cliffinové jsou poznamenané nejen vtipnými postřehy, ale také tím, že ilustrují názory těch Angličanů, kteří se snažili blokovat Jakubovy plány na vytvoření unie mezi jeho dvěma královstvími.

****) Coward, B., The Stuart Age. England 1603-1714, London 1994, s. 120-121.

Posuzované větné spojení

„that the only serious clash at the conference (the famous no bishop, no king episode) came when the king mistakenly thought that Dr Reynolds, one of the puritan delegates, advocated the abolition of episcopacy, not a modified form of episcopacy;“

„že jediný závažný střet na konferenci (slavný žádný biskup, žádná královská epizoda) přišel, když král mylně myslel, že dr. Reynolds, jeden z puritánských delegátů, obhajoval zrušení episkopace, nikoliv upravenou formu episkopace;“

Překladač on-line:

„to, že jediný vážný střet na konferenci (slavný žádný biskup, žádný král epizoda) přišla, když král se mylně domníval, že Doktor Reynolds, jeden z puritánské delegátů, obhajoval zrušení biskupství, ne modifikovaná forma biskupství“

Text z Díla 1

„K jedinému konfliktu mezi panovníkem a puritány došlo, když se Jakub I. mylně domníval, že John Reynolds žádá zrušení episkopátu a nikoli jeho reformu, jak tomu bylo ve skutečnosti. Král tehdy vystoupil se slavným výrokem „Žádný biskup, žádný král“, avšak incident byl brzy zažehnán.“

Samotná lexikální analýza textu spočívá v porovnání jednotlivých slov, která jsou v textu nejčastěji rozpoznávána pomocí mezer¹¹, i když u některých typů slov není tato identifikace zcela jednoduchá (tak tomu bylo i v tomto případě) nebo jednoznačná (vyplývá ze skutečnosti, že uvedené spojení písmem je vyjádřením spojení „Return of Investment“).

Podstatně složitější je identifikace sousloví, která jsou z hlediska sémantické nosnosti a selektivní síly podstatně významnější než jednotlivá slova. Pro identifikaci sousloví byla vyvinuta řada metod, zde uvádím dvě nejobvyklejší¹²:

- **statistická identifikace sousloví** - u slov, která se v textu, popř. v celé databázi vyskytují často společně, lze předpokládat, že se jedná o sousloví. Při statistické analýze se vychází z frekvence výskytu daného sousloví (záleží na pořadí slov), současného výskytu slov (nezáleží na pořadí slov) nebo vzdálenosti slov v textu, přičemž tato vzdálenost může být určena buď počtem slov mezi slovy předpokládaného sousloví nebo může být sledován jejich současný výskyt ve větě, odstavci nebo jiné ucelené části textu. Vzhledem k tomu, že častý současný výskyt dvou slov ještě nemusí znamenat, že se jedná o sousloví, není tato metoda bezezbytku úspěšná.

¹¹ Schwarz Josef., Současný stav a trendy automatické indexace dokumentů; Ikaros: 2003, ročník 7, číslo 3

¹² Schwarz Josef., Současný stav a trendy automatické indexace dokumentů; Ikaros: 2003, ročník 7, číslo 3

- **syntaktická identifikace sousloví** - identifikace sousloví probíhá jako v předchozím případě s tím, že mezi slovy v potenciálním sousloví je pomocí různých metod analyzována jejich syntaktická složka. Často se v tomto případě využívá existujících slovníků sousloví, popř. řízených slovníků.

Z obsahu shora uvedeného je tedy na místě zkoumat, zda slovní spojení pocházející v originále (anglický text) z Díla 2 je syntakticky shodné s textem použitým v Díle 1 s ohledem na běžně používaná spojení, tedy zda jde o tzv. otročský překlad či došlo k využití některých jedinečných znaků (vlastností) autora, bez kterých by výsledek byl odlišný. Jinými slovy je třeba zohlednit, zda konečný text je výsledkem osobních vlastností tvůrce, bez nichž by tento výtvar (duševní plod tvůrčí povahy literární, jiné umělecké nebo vědecké) nebyl vůbec dosažen. Již laickým posouzením textu a nahrazených automatizovaných překladů dochází k závěru, že muselo být využito min. některých jedinečných znaků autora proto, aby vznikl text, který v dílčích částech daného sousloví sice vykazuje znak automatizovaného/otročského překladu, ale v samotném kontextu celé věty, je jedinečný.

Je třeba posoudit, zda posuzovaný text, jakkoliv popisuje shodnou událost, naplňuje literárně-uměleckou kategorii (dílo slovesné), ve kterém je přitomen min. prvek uměleckého ztvárnění použitých slov. Ze shora uvedeného slovního spojení je možné uzavřít, že slovní spojení je výsledkem autorovy myšlenky, jeho jedinečnosti použití, kombinací použitých výrazů, které vyjádřil v daném textu, když využil pro popis text jiného autora, který popisuje shodnou událost či její průběh.

Samotné vyjádření, tedy napsání samotného spojení slov, bylo vyjádřeno v objektivně vnímatelné podobě – lze jej přečíst. Větné spojení vykazuje potřebnou míru jedinečnosti, avšak s ohledem na omezený rozsah (části sousloví), se jedná o dílo malé mince. Tento závěr by však neobstál u textu celé pasáže, kdy zjevně nejde o otročský překlad bez dalšího autorova vnosu. Pokud bylo učiněno srovnání (posuzovaný fragment textu) se závěrem o dílu malé mince, pak takové srovnání, resp. závěry nelze vztáhnout k Dílu 1 jako celku. Dílo 1 je bez dalšího znaleckého zkoumání dílem slovesných (literárním), objektivně vyjádřeným a autorsky jedinečným.

Dílčí závěr:

Je možné konstatovat, že posuzované větné spojení (posuzováno bez kontextu a zcela samostatně), je jedinečným výsledkem autorovy osobnosti, jeho schopností a znalostí, lze jej hodnotit jako dílo malé mince, tedy nechráněné dílo.

Odpovědi na položené dotazy

Otázka 1:

Naplňuje Dílo 1 znaky autorského díla?

Odpověď:

Dílo 1 musí splňovat následující zákonné požadavky:

- musí jít o dílo literární a jiné dílo umělecké či dílo vědecké;
- musí jít o jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora;
- musí být vyjádřeno v jakékoli smysly vnímatelné podobě.

Jak uvedeno shora a vysvětleno v jednotlivých částech, Dílo 1 je dílem literárním umělecko-historickým. Je vyjádřeno v písemné formě, tedy smysly vnímatelné podobě, a jeho obsah je výsledkem jedinečnosti autora, jeho schopnosti tvořit, a výsledek závisel na jeho osobních vlastnostech.

Otázka 2:

Je z hlediska autorského práva přípustné popisovat tytéž faktické skutečnosti ve dvou či více různých dílech? Lze za neoprávněné užití cizího díla označit situaci, kdy autor popisuje tutéž skutečnost?

Odpověď:

Z hlediska autorského zákona je přípustné popisovat tytéž faktické skutečnosti ve více dílech. Ostatně při popisu jediné události je obvyklé, že více autorů a prací se věnuje jediné historické události, kterou popisují a současně s využitím citace jsou závěry či dílčí části popisu využity v různých dílech.

Otázka 3:

Lze v autorském díle užít jiné autorské dílo, případně výňatky jiného autorského díla? Pokud ano, za jakých podmínek?

Odpověď:

Způsob tzv. zákonných citací upravoval autorský zákon ve svém ustanovení § 31 písm. a), b), c). Ze znění uvedeného zákonného ustanovení plyne, za jakých podmínek, jak, kým a kde lze využít, jiné dílo tzv. formou citace. Zákonem předvídaný postup spočívá v tom, že jde vždy nutno uvést, jméno autora, název díla a pramen. Dále nedojde k narušení běžného výkonu práv autorských a nedojde k neospravedlnitelné újmě oprávněných zájmů autora.

Otázka 4:

Je v Díle 1 užito Díla 2 či výňatků z Díla 2?

Odpověď:

Ano.

Otázka 5:

Je v Díle 1 uvedeno jako pramen též Dílo č. 2?

Odpověď:

V Díle 1 je citace uvedena:

****) Coward, B., The Stuart Age. England 1603-1714, London 1994, s. 120-121.

Otázka 6:

Odpovídá užití Díla 2 a výňatků z Díla 2 v Díle 1 poctivým zvyklostem platným v roce 2001?

Odpověď:

Zpracovatel tohoto posudku nemůže odpovědět na položenou otázku, neb není zřejmé, co je myšleno poctivou zvyklostí platnou v roce 2001. Z uvedené citace lze dovodit, že by se poctivá zvyklost měla v čase měnit a dnes může mít jiný obsah, než měla dříve. Užití díla

a),
de
de
ho

v díle je možné na základě zákonných podmínek a při splnění tzv. trojstupňového testu, který předvídá zákon. Jak uvedeno shora, žádná podmínka poctivé zvyklosti však v roce 2001 v autorském zákoně, přesněji v § 31 upravující citaci ve spojení s § 29, nebyla. Více viz odpověď na otázku č. 3.

Otázka 7:

Lze Dílo 1 z důvodů užití Díla 2, resp. jeho výňatků označit za stavu rozhodného v roce 2001 za plagiát?

Odpověď:

NE.

Závěr

Z provedeného hodnocení posuzovaného Díla 1 (jeho části) je třeba uzavřít, že jde o dílo zpracované osobitě, jedinečně a tvůrčím způsobem. Popis a podobnost, v některých částech tvrzená shodnost jazykového překladu textu, nebyla bez dalšího zjištěna v rozsahu, na základě, kterého by bylo možné konstatovat, že došlo k porušení autorského zákona, jakkoliv v rozboru tohoto posudku zpracovatel dospěl k závěru, že u dílčích částí jde o díla malé mince. Dílo 1 jako celek takto nelze hodnotit. U částí, kde zpracovatel dospěl k závěru, že jde o dílo malé mince či nejde o autorské dílo vůbec, je třeba poukázat na skutečnost, že překlad do jiného jazyka je, za splnění zákonných podmínek, autorským dílem ve formě zpracování. I u překladů textů Díla 2 došel zpracovatel posudku k závěru, že došlo k naplnění zákonného znaku (jedinečnosti a tvořivosti) jako jednoho z prvků pro možný závěr o vzniku autorského díla. Dílo 1 je zpracováno na základě vlastních pravidel, výrazů a osobitého stylu autora se samostatnou strukturou a uspořádáním. Samotné uspořádání díla je vždy duševní činností. Toto je však pouze jeden z několika nutných předpokladů (zjištění) nutných pro následný právní závěr o existenci autorskoprávního díla literárního, resp. vědeckého/uměleckého.

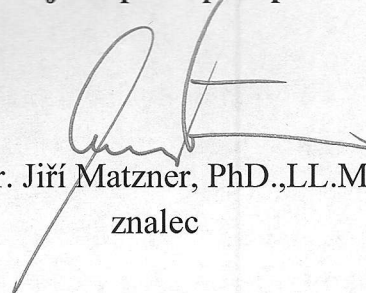
Jak uvedeno v obecné části tohoto posudku, není autorskoprávně významná jakákoliv shoda dvou děl, nýbrž shoda charakterizující konkrétní individuální autorskoprávní ztvárnění. Dle závěru učiněného v tomto posudku, k takové shodě v individuálním autorskoprávním ztvárnění nedošlo.

Znalec se zabýval položenými otázkami, naplněním zákonných znaků vzniku autorského díla, významných prvků autorského díla i autorským dílem tzv. malé mince. I přesto, že závěr, zda jde v jednotlivých posuzovaných hodnoceních o autorské dílo není závěrem, který by mohl učinit znalec, neb jde o závěr právní, nikoliv znalecký, vyjádřil odborné závěry v odpovědích na položené otázky a vysvětlil své závěry.

ZNALECKÁ DOLOŽKA

Znalecký posudek jsem podal jako znalec jmenovaný rozhodnutím Městského soudu v Praze ze dne 10.5.2010 čj. Spr 1173/2010 pro základní obor školství a kultura, pro odvětví umění literární se zvl. specializací, tvorba, distribuce a užívání autorských práv.

Znalec prohlašuje, ve smyslu ustanovení § 127a) o.s.ř., že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Znalecký úkon je zapsán pod poř. číslem I/2/2020 znaleckého deníku.

JUDr. Jiří Matzner, PhD.,LL.M.
znalec

Sedmnácté století bylo jedním z nejdramatičtějších, jaké Evropa ve svých pohnutých dějinách prožila. O Anglii to platí dvojnásob. Když v roce 1603 nastoupil na trůn Jakub I. Stuart, žádný z jejích obyvatel netušil, co ho v následujících letech čeká. Anglie se od Evropy v mnoha ohledech odlišovala již v předchozích staletích. Geografická poloha a specifické politické poměry, především existence a význam parlamentu, činily ostrovní stát výjimečný. Pokus „parlamentních tříd“ získat moc na úkor Koruny, který vyústil v revoluci, občanskou válku, popravu krále, vyhlášení republiky a poté restauraci monarchie, jejíž konstituční charakter potvrdila další, tzv. slavná revoluce, jeho odlišnost od „starého kontinentu“ prohloubila. V době, kdy většina evropských vládců obdivně vzhlížela k bourbonské Francii a k jejímu Ludvíkovi XIV., králi-Slunci, kterého se snažila s větším či menším úspěchem napodobit, sváděli angličtí panovníci politické bitvy s poslanci a peery v parlamentu. Skutečnost, že v zápase o tradiční panovnické výsady a o možnost vládnout podle svých představ příliš neuspěli, měla pro další vývoj dalekosáhlé a blahodárné důsledky.

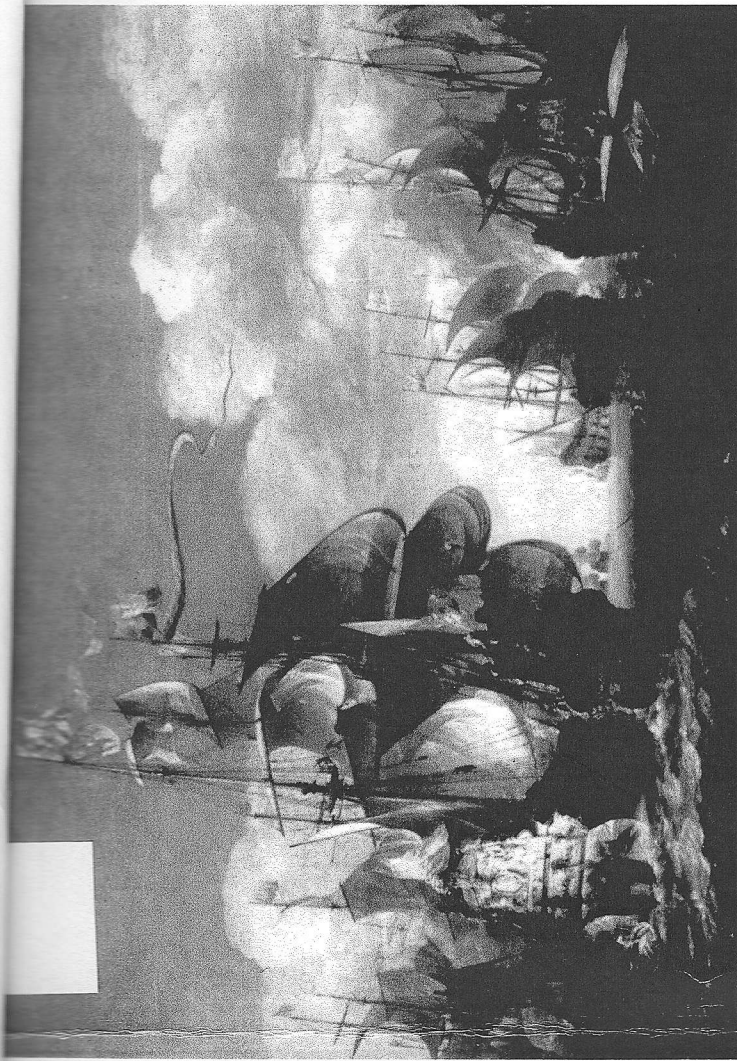
První část knihy autor věnoval vládě prvních dvou Stuartovských králů Jakuba I. (1603–1625) a Karla I. (1625–1649) a éře republiky, respektive protektorátu (1649–1660), kdy se z pohledu státu odehrálo „to nejpodstatnější“. Dramatická léta restauračního režimu (1660–1685), tj. panování Karla II., tvoří druhou část. Třetí a závěrečná část se pak zabývá krátkou, avšak na události nesmírně bohatou vládou Karlova bratra Jakuba II. (1685–1688) a již zmíněnou slavnou revolucí (1688–1689), která „stuartovské století“ fakticky ukončila. Vláda Viléma III. Oranžského a Stuartovské královny Anny (1689–1714) již vlastně patřila do jiné epochy; pro většinu historiků, kteří se danou problematikou zabývají, začalo v anglických dějinách totiž už rokem 1689 nové, 18. století.

Doporučená cena 290 Kč

ISBN 80-7277-059-4

9 788072 177059 5

mar tin kov á ř

Stuartovská anglie

Úvodní slovo	7
Jakub I. Stuart a jeho nástup na trůn	9
První léta Stuartovského věku: král, církev a parlament	18
Spiknutí střelného prachu	27
Projekt anglo-skotské unie a první pokus o reformu královských financí	33
Léta klidu a míru	39
Dvůr intrik, masek a her	45
Howardové, Cranfield a Buckingham	54
Dramatická dvacátá léta (I)	62
Osamělý starý muž	70
Vévoda z Yorku, princ z Walesu, Jeho Veličenstvo král Karel I. Stuart	76
Dramatická dvacátá léta (II)	82
Královský trojúhelník: Karel I., Jindřiška Marie a Buckingham	90
Léta osobní vlády	100
Skotská předehra	110
Na prahu revoluce: Karel I. a Dlouhý parlament	114
Ve víru občanské války	123
Oliver Cromwell	137
Presbyteriáni versus independenti	148
Karel a Oliver: smír, či konfrontace?	157
Druhá občanská válka a tragické finále revoluce	164
Cromwell a Kusý parlament	172
Parlament svatých a protektorát	185
Rozpad puritánského hnutí a závěrečná léta protektorátu	192
Oliver Cromwell: ohlédnutí Richard Cromwell: pád „dynastie“	199
Karel II. Stuart, exilový král	204
První léta restauračního režimu	213
Kabala a její projekty	225
Danby a Kavalírský parlament	233

© PhDr. Martin Kovář, Ph. D., 2001

Illustrations © archiv autora, 2001

Odborný recenzent: Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

© Libri, 2001

ISBN 80-7277-059-4

Papeženecké spiknutí a vylučovací krize	241
Léta absolutismu a torývské reakce	250
Jakub II. Stuart, vévoda z Monmouthu, a Vilém III. Oranžský: boj o království	257
Katolický král – katolická monarchie?	265
V předvečer slavné revoluce	273
Opravdu „slavná“ revoluce?	279
Místo závěru: na rozhraní dvou epoch	289
Genealogická tabulka	295
Poznámky k jednotlivým kapitolám	296
Seznam použitých zkratek	331
Prameny a literatura	332
Bibliografická poznámka	345
Jmenný rejstřík	349
Portrét autora	360

Úvodní slovo

Sedmnácté století bylo jedno z nejdramatičtějších, jaká Evropa ve svých pohnutých dějinách prožila. O Anglii to platí dvojnásob. Když v roce 1603 nastoupil na tamější trůn Jakub I. Stuart, žádný z jejích obyvatel netušil, co jej v následujících letech čeká. Anglie se od Evropy v mnoha ohledech odlišovala již v předchozích staletích. Geografická poloha a specifické politické poměry, především existence a význam parlamentu, činily ostrovní stát výjimečným. Pokus „parlamentních tříd“ získat moc na úkor Koruny, který vyústil v revoluci, občanskou válku, popravu krále, vyhlášení republiky a restauraci monarchie, jejíž konstituční charakter potvrdila další, tzv. slavná revoluce – to vše odlišnost země od „starého kontinentu“ ještě prohloubilo. V době, kdy většina evropských vládců vzhlížela k bourbonské Francii a k jejímu králi Ludvíkovi XIV., kterého se snažila s větším či menším úspěchem napodobit, sváděli angličtí panovníci politické bitvy s poslanci a peery v parlamentu. Skutečnost, že v zápase o tradiční prerogativy a o možnost vládnout podle svých představ neuspěli, měla pro další vývoj dalekosáhlé důsledky.

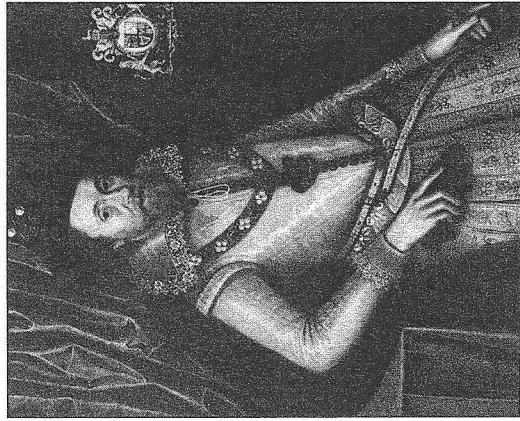
Britští historikové věnovali a věnují „stuartovskému století“ mimořádně velkou pozornost. Cílem jejich často vzrušených diskusí a polemik je hledání odpovědí na několik zásadních otázek: Proč se významná část „politického národa“ postavila se zbraní v ruce proti legitimnímu panovníkovi? Byly události ze 40. let skutečně revolucí, či – jak tvrdí marxistická historiografie – buržoazní revolucí, nebo střetnutím tradičních politických elit? Měl režim Olivera Cromwella z 50. let naději na dlouhodobější přežití, nebo byl návrat ke klasické formě vlády, třebaže se jednalo o monarchii jiného typu než před revolucí, nevyhnutelný? Byla tzv. slavná revoluce z let 1688–89 zásadním zlomem, který přivedl Anglii k parlamentarismu a ke konstitucionalismu, nebo znamenala pouze zavišení předchozího vývoje? Na tyto a mnohé další otázky se snaží odpovědět i tato kniha.

Hlavní pozornost je věnována vládě prvních dvou stuartovských králů Jakuba I. (1603–25) a Karla I. (1625–49) a éře republiky, respektive protektorátu (1649–60), kdy se z pohledu státu odehrály nejpodstatnější události. Dramatická léta restauračního režimu (1660 až 1685), tj. panování Karla II., tvoří druhou část knihy. Její třetí, zá-

sem a samozřejmě panovník.⁹⁾ Informace o průběhu jednání v Hampton Courtu jsou poněkud rozporuplné. Rovněž zpráva chichesterského biskupa Williama Barlowa, jež je hlavním historickým pramenem o této události, vzbuzuje pochybnosti. Barlow, přední představitel anglikánského establishmentu, byl silně zaujat proti reformátorům, proto se snažil tehdejší i budoucí čtenáře přesvědčit, že král zaujal k jejich požadavkům odmítavý postoj a že konference skončila ostrými střety mezi ním a puritány. Skutečnost byla zřejmě jiná. Jakub I. již ve svém zahajovacím projevu naznačil, že je ochoten diskutovat o všem, „co bezprostředně neohrožuje církevní a národní jednotu“. Jeho úkol se podle něj podobal „úkolů dobrého lékaře, který by měl vše prozkoumat, vyslechnout stížnosti a pokusit se odstranit jejich příčiny.“⁹⁾

K jedinému konfliktu mezi panovníkem a puritány došlo, když se Jakub I. mylně domníval, že John Reynolds žádá zrušení episkopátu a nikoli jeho reformu, jak tomu bylo ve skutečnosti. Král tehdy vystoupil se slavným výrokem „Žádný biskup, žádný král!“ („No bishop, no king!“)¹⁰⁾ avšak incident byl brzy zažehán. Jakuba potěšily lichotky, jimiž ho zahrnuli starší a vzdělanější muži,¹¹⁾ a na závěr konference dokonce souhlasil s tím, že vyhoví některým puritánským požadavkům, tj. provede reformu Vysoké církevní komise (*High Church Commission*), omezí moc biskupských kancléřů (právních poradců biskupů), zruší práva světských úředníků exkomunikovat věřící z církve a pokusí se zajistit vyšší platy duchovních a obecně jejich lepší úroveň. Kromě toho se zavázal vyslat věroučnou misi do Irska, černému koutu naší země.¹²⁾

Walesu a k severním hranicím Anglie, „černému koutu naší země.“¹³⁾ Nakonec ale bylo jediným výsledkem konference zahájení práce na novém překladu Bible (tzv. *Authorized version*), jenž byl dokončen v roce 1611. K skutečnému slíbených reform nedošlo, dílem pro králův od-

Oficiální portrét Jakuba I.

por k administrativní práci, dílem pro obavy z reakce vysoce postavených anglikánů, kteří v nich spatřovali ohrožení svých pozic.

Faktický krach konference v Hampton Courtu zhatil velkou příležitost k reformě církve, jež mohla zabránit vývoji, který později Angličany přivedl na bojiště občanské války. Nejednalo se pouze o nezdar krále. Také mocná strana venkovské gentry, jež puritánské požadavky v letech 1603–04 podporovala, měla na neúspěchu svůj podíl. Z celkového počtu 9 244 církevních obročů jich bylo 3 894 ve světských rukou. Většina desátků připadala vlastníkům půdy, kteří jmenovali duchovní na jejich posty a poskytovali jim jen minimální příjem. V takové situaci byla jakákoli reforma prakticky neproveditelná, zejména v oblasti platů a úrovně duchovních. Jakubovi obhájci naznačují, že především z tohoto důvodu král ztratil o celou záležitost zájem.¹³⁾

Na vině byli i puritáni, kteří soustavně stupňovali své požadavky. Jakub I. získal dojem, že je jako svrchovaný vládce nucen do něčeho, co závisí výlučně na jeho rozhodnutí a vůli, a proto z principu „troucoval“. Když se v březnu 1604 sešel Jakubův první parlament, kolovaly hlavním městem puritánské petice, které krále v červenci donutily vydat prohlášení varující před „vzpourným duchem věčných nespokojenců“.¹⁴⁾ V září podpořil z téhož důvodu předpisy, které schválil *Convocation* (shromáždění nejvyšších církevních představitelů) a které k úleku puritánů-reformátorů zachovávaly ortodoxní doktrínu a liturgii. Král zůstal neústupný také proto, že jej puritáni obtěžovali i během loveckých prázdnin, které trávil na přelomu let 1604–05 v Northamptonshire a Cambridgeshire.¹⁵⁾

A ještě jedna věc přispěla ke zhoršení vztahů mezi králem a puritány. Na počátku roku 1604 se čtyřiasmdesátiletý arcibiskup z Canterbury John Whitgift nachladil na cestě z Lambeth Palace do Fulhamu, kde sídlil jeho důvěrný přítel Richard Bancroft, a krátce nato zemřel. O deset měsíců později, 4. prosince 1604, jmenoval Jakub I. jeho nástupcem právě londýnského biskupa Bancrofta.¹⁶⁾ Toto rozhodnutí mělo dalekosáhlé důsledky. Bancroft prosazoval razantní vynucování náboženské konformity, které vedlo k odvolávání duchovních a vyvolalo velké pozdvižení. Na jaře roku 1605 zaplavily královský dvůr petice a stížnosti z Lancastershire, Leicestershire i z dalších hrabství. Někteří iniciátoři těchto petic, například sir Francis Hastings z Northamptonshire, skončili ve vězení. Přesto byl výsledkem Bancroftova tažení pochybný. Třebaže zbavil církev devadesáti nepohodlných duchovních, kteří podporovali reformy či přímo patřili k puri-

Poznámky k jednotlivým kapitolám

Jakub I. Stuart a jeho nástup na trůn

¹⁾ Tanner, J. R. (ed.), *Constitutional Documents of the Reign of James I*, Cambridge 1930, s. 220. Dále srovnej Smith, D. L., *The Stuart Parliaments 1603–1689*, London 1999, s. 101 an.

²⁾ Za nejlepší moderní práce věnované alžbětinské Anglii jsou pokládána díla Wallace T. MacCaffraye: *The Shaping of the Elizabethan Regime. Elizabethan Politics, 1558–1572*, Princeton University Press, New Jersey 1968; *Queen Elizabeth and the Making of Policy, 1572–1588*, Princeton University Press, New Jersey 1981; *Elizabeth I War and Politics, 1588–1603*, Princeton University Press, New Jersey 1992.

³⁾ Fisher, F. J. (ed.), *The State of England Anno Dom. 1600 by Thomas Wilson*, C. S., 3rd ser., Vol. LII, 1936, s. 5.

⁴⁾ Markéta Tudorovna, prababička Jakuba VI., se po smrti svého manžela Jakuba IV. provdala za Archibalda Douglase, šestého hraběte z Angusu. Z manželství jejich dcery Markéty, provdané za Matthewa, hraběte z Lennoxu, se narodil syn Henry, lord Darnley, jenž se oženil s dcerou skotského krále Jakuba V., Marií Stuartovnou. Právě z jejich manželství vzešel budoucí král Jakub VI. (I.).

⁵⁾ Willson, D. H., *James VI and I*, London 1963. Opačný názor viz Wormald, J., *James I and I: two kings or one?*, H., Vol. LXVIII, 1983. Dále srovnej Munden, R. C., *James I and „the growth of mutual mistrust“: kings, Commons and reform, 1603–40*, in: Sharpe, K. (ed.), *Faction and parliament: essays on early Stuart history*, London 1978.

⁶⁾ Willson, D. H., c. d., s. 159–160.

⁷⁾ Cecil byl na setkání s panovníkem dobře připraven. Jakmile byl Jakub prohlášen králem, vyslal na sever Thomase Lakea, aby mu hlásil „všechna hnutí královské mysli“. Podobně si počínal i canterburský arcibiskup John Whitgift.

⁸⁾ Mc Clure, N. E. (ed.), *The Letters of John Chamberlain*, Philadelphia 1939, Vol. I, s. 189; Scott, H. S. (ed.), *The Journal of Sir Roger Wilbraham*, C. M., Vol. X, 1902, s. 56–60.

⁹⁾ Úplný seznam blahopřání viz Nichols, J., *The progresses ... of King James the First*, London 1828, Vol. I, s. 51.

¹⁰⁾ Mathew, D., *James I*, London 1967, s. 117–123.

¹¹⁾ Daniels, C., Morrill, J., *Charles I*, London 1988, s. 9.

¹²⁾ Willson, D. H., c. d., s. 191. Kniha sira Anthonyho Weldona a deníky lady Gliffordové jsou pozoruhodné nejen výpnými postřehy, ale také tím, že ilustrují názory těch Angličanů, kteří se snažili blokovat Jakubovy plány na vytvoření unie mezi jeho dvěma královstvími.

¹³⁾ Coward, B., *The Stuart Age. England 1603–1714*, London 1994, s. 120–121.

¹⁴⁾ Akrigg, G. P. V. (ed.), *Letters of King James VI*, London 1984, s. 14, 438.

¹⁵⁾ Wormald, J., c. d., s. 190–191.

¹⁶⁾ CSP, *Venetian, 1603–1607*, s. 510–511.

¹⁷⁾ Wilson, A., *The History of Great Britain, being the Life and Reign of King James the First*, London 1653, s. 289–190.

¹⁸⁾ CSP, *Venetian, 1603–1607*, s. 8–9.

¹⁹⁾ Scott, H. S. (ed.), c. d., s. 54, 60.

²⁰⁾ Wilson, D. H., c. d., s. 135.

²¹⁾ Miller, J., *Bourbons and Stuarts: kings and kingship in France and England in the seventeenth century*, London 1987, s. 26.

²²⁾ Bamford, F. (ed.), *A Royalist's Notebook. The commonplace Book of Sir John Oglander, Kt., of Nunwell*, London 1936, s. 196–197.

²³⁾ Willson, D. H., c. d., s. 176.

²⁴⁾ Hanson, H., *King James I*, London 1961.

²⁵⁾ Kromě Cecila sympatizovali s katolicismem všichni přední členové Tajné rady, což nutně muselo mít vliv na královu náboženskou politiku.

²⁶⁾ CSP, *Venetian, 1603–1607*, s. 70.

²⁷⁾ Tamtéž, s. 81.

²⁸⁾ Tamtéž, s. 90.

²⁹⁾ Bamford, F. (ed.), c. d., s. 196; Halliwell, J. O. (ed.), *Letters of the Kings of England*, London 1846, Vol. II, s. 115; Craigie, J. (ed.), *The Bastikon Dorn of King James VI*, Edinburgh 1944, Vol. I, s. 189; Vol. II, s. 268; Rye, W. B. (ed.), *England as Seen by Foreigners*, London 1865, s. 153–154; Lodge, E. (ed.), *Illustrations of British History*, London 1838, Vol. III, s. 137–138.

³⁰⁾ Sackville-West, V. (ed.), *The Diary of Lady Anne Clifford*, London 1923, s. 60, 70. ³¹⁾ Nichols, J., c. d., Vol. I, s. 577; Vol. II, s. 259; CSP, *Domestic, 1611–1618*, s. 189; *1623–1625*, s. 9, 13, 24, 52–65.

³²⁾ Winwood, R., *Memorials of Affairs of State*, London 1725, Vol. II, s. 27; Vol. III, s. 182 an. Srovnej též Peck, L. L., *For a king not to be a bounifful were a fault: Perspectives in court patronage in early Stuart England*, J. B. S., Vol. XXXV, 1986.

První léta Stuartovského věku: král, církev a parlament

¹⁾ Gardiner, S. R., *The History of England from the Accession of James I to the Outbreak of the Civil War, 1603–1642*, London 1883, Vol. I, s. 199.

²⁾ Coward, B., c. d., s. 128.

³⁾ Bossy, J., *The English Catholic community 1603–1625*, in: Smith, A. G. R. (ed.), *The Reign of James VI and I*, London 1937, s. 92.

⁴⁾ Mc Grath, P., *Puritans and Puritans in the Reign of Elizabeth I*, London 1967, s. 339.

⁵⁾ Tanner, J. R. (ed.), c. d., s. 29.

⁶⁾ Jednou z hlavních příčin Jakubova na první pohled ostrého postupu proti neanglikánům byly zprávy o jeho údajné vstřícnosti vůči katolíkům. V roce 1605 bylo z rekusantství obviněno kolem 5 560 osob.

⁷⁾ Kenyon, J. P., *The Stuart Constitution. Documents of the Reign of James I, 1603–1625*, London 1966, s. 117.

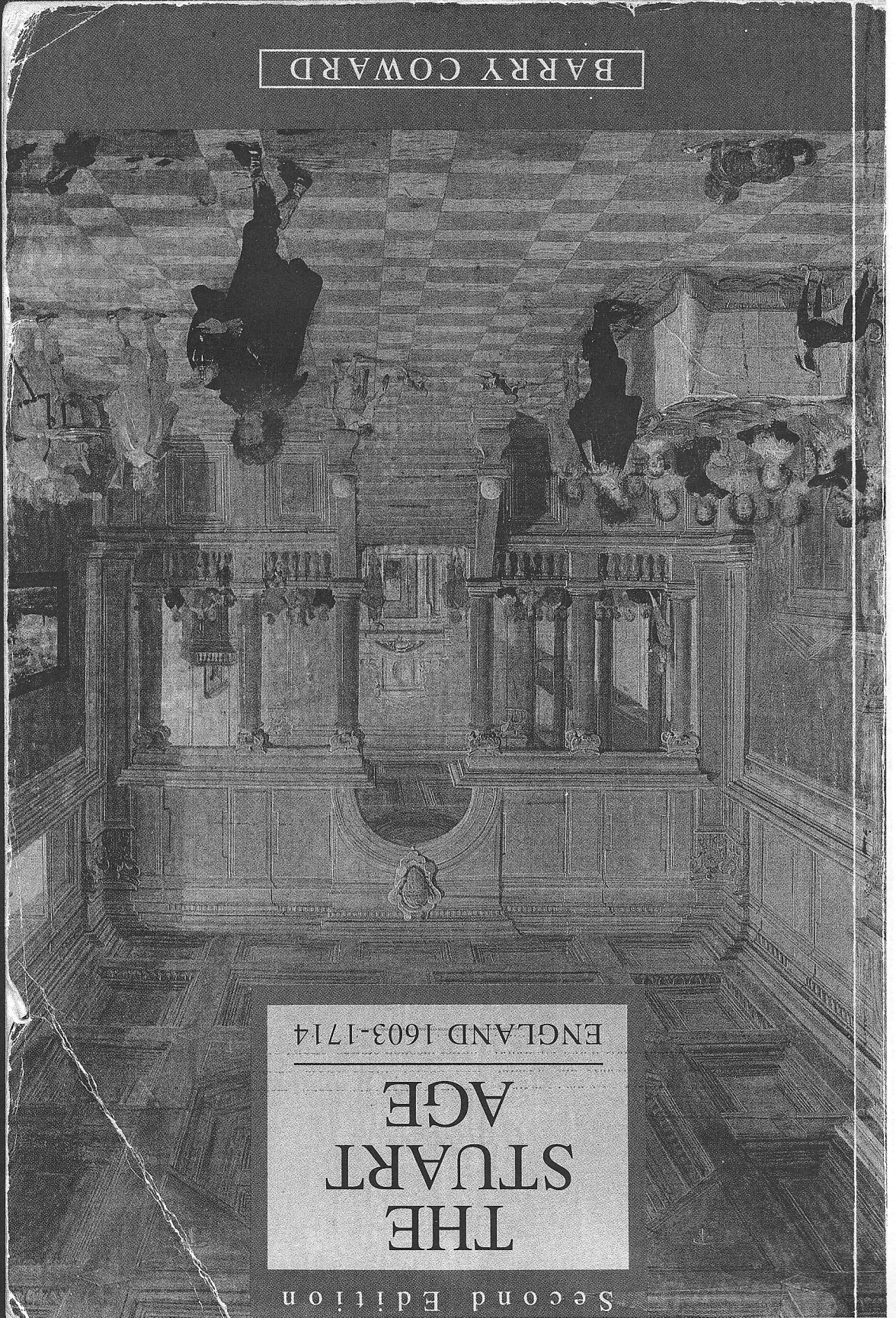
⁸⁾ Kromě Johna Whitgifta a Richarda Bancrofta byli přítomni biskup z Durhamu Mathew, biskup z Winchesteru Bilson, biskup z Carlisle Robinson a peterboroughský biskup Dove. Ze čtyř waleských biskupů se jednáť účastní pouze Ruud ze St. Davidu. Podrobně viz Mathew, D., c. d., s. 124–129.

BARRY COWARD

ENGLAND 1603-1714

THE
STUART
AGE

Second Edition

CONTENTS

	viii
<i>List of maps and genealogical tables</i>	ix
<i>Introductory note by the original series editor</i>	x
<i>Acknowledgements</i>	xi
<i>Preface</i>	xiii
<i>Preface to the second edition</i>	xiv
<i>Abbreviations and short titles</i>	
PART ONE: EARLY STUART ENGLAND, 1603-1640	
Introduction	3
1 The economy of early Stuart England	5
The population and the economy	5
Agriculture and inland trade	9
Mining and manufacture	18
Overseas trade and colonization	24
Towns	29
Conclusion	33
2 Society in early Stuart England	36
The 'history of society'	36
Social groups and standards of living	43
Intellectual developments and popular beliefs	66
Conclusion	87
3 The Elizabethan constitution	91
The framework of government	91
Stresses within the Elizabethan constitution	105
PART TWO: THE REIGNS OF THE EARLY STUARTS, 1603-1640	
Introduction	117
4 The survival of the Elizabethan constitution, 1603-1621	119
James I and the succession	119
Peace with Spain and the settlement in Ireland	124
Puritans and Catholics	127
James's first parliament, 1604-10	133
Rule without parliament, 1610-21	144

12	Introduction	152
12	The reign of	158
12	A country in	165
13	Peace and	185
13	Party issues	185
13	The reign of	189
13	Politics in the	197
13	The failure	204
13	The failure	224
14	Change	238
14	War and	238
14	Religious	244
14	Economic	253
15	Continuity	259
15	Continuity	261
	The end of the Good Old Cause, 1658-60	275
7	The failure of revolution, 1649-1660	275
7	The search for a 'godly reformation'	275
7	The Rump Parliament, 1649-53	275
7	Oliver Cromwell	275
7	The Barebones Parliament, July-December 1653	275
7	Cromwellian government, 1653-8	275
7	The end of the Good Old Cause, 1658-60	275
PART THREE: THE ENGLISH REVOLUTION, 1640-1660		
5	The breakdown of the Elizabethan constitution, 1621-1640	151
5	1621-4: 'Court versus country'?	152
5	The prerogative 'extended . . . beyond its just symmetry', 1625-9	158
5	The personal rule, 1629-40	165
6	The making of the English Revolution, 1640-1649	185
6	The 'causes of the English Revolution'	185
6	The constitutional crisis, November 1640-September 1641	189
6	The crisis becomes a civil war, September 1641-July 1642	197
6	The first civil war, 1642-6	204
6	The search for a settlement: king, parliament, the army, and the Scots, 1645-9	224
8	Introduction	281
8	The failure of 'the Restoration Settlement', 1660-1667	285
8	The Convention Parliament, 1660: old wounds reopened and old problems unsolved	285
8	The Cavalier Parliament and the restored monarchy, 1661-4	289
8	The Cavalier Parliament and the restored Church, 1661-4	292
8	The second Dutch war and the downfall of Clarendon, 1664-7	298
9	'Catholic' or 'Cavalier' policies, 1668-1674	304
10	Anti-Catholicism and exclusion, 1674-1681	314
10	Anti-Catholicism	314
10	Danby, 1674-8	317
10	The Popish Plot	325
10	The exclusion crisis, May 1679-March 1681	329
11	The trend towards absolutism, 1681-1688	333
11	The strengthening of royal authority, 1681-5	333
11	James II and protestant unity, February 1685-June 1688	336
11	The intervention of William of Orange, 1688	342

Index

Appendix: Timeline

Bibliography

15 Continuity

14 Change

War and

Religious

Economic

13 The failure

13 The failure

13 Politics in the

13 The reign of

13 Party issues

13 Peace and

13 A country in

13 The Glorious

13 Politics in the

13 Introduction

PART FIVE

PART FIVE: THE REIGNS OF WILLIAM III AND QUEEN ANNE, 1689-1714

Introduction 347

12 The reign of William III, 1689-1702 351

Politics in the reign of William III 351

The Glorious Revolution, 1689-90 355

A country at war, 1690-7 365

Peace and politics: the collapse of the Junto, 1697-1701 383

Party issues redefined, 1701-2 389

13 The reign of Queen Anne, 1702-1714 395

Politics in the reign of Queen Anne 395

The failure of the 'managers', 1702-8 400

The failure of the Whigs and Tories, 1708-14 424

PART SIX: LATER STUART ENGLAND: CHANGE AND CONTINUITY

14 Change 449

War and constitutional changes 449

Religious and intellectual changes 457

Economic and social changes 469

15 Continuity: 1714 - the end of the Middle Ages? 493

Bibliographical note 498

Appendix: Timeline 512

Index 541

LIST OF MAPS AND GENEALOGICAL TABLES

Maps

1. Ireland	126
2. The English Civil War, 1642-46: principal battles and garrison towns	223
3. The Low Countries during the wars of William III and Queen Anne, 1689-97 and 1702-13	368
4. Western Europe during the wars of William III and Queen Anne, 1689-97 and 1702-13	369
5. English Colonies in America and the Caribbean in 1700	484
6a. England c. 1603: county boundaries and towns with over 5,000 inhabitants	490
6b. England c. 1714: county boundaries and towns with over 5,000 inhabitants	491

Genealogical tables

1. The Stuart family tree	118
2. Claimants to the Spanish Succession	367

adopted a radical stance, but one has to be satisfied with the conclusion that, if they existed, they were too prudent to show themselves to the authorities - or to the historian. If some of their reforms were open to a radical interpretation, there were few reforms suggested by the petitioners of 1603 or those put forward in the 1604 parliament that posed a fundamental threat to the doctrine or organization of the English Church. There is no reason to challenge the disclaimer of the petitioners that they were 'neither as factious men affecting a popular parity in the Church, nor as schismatics aiming at the dissolution of the state ecclesiastical'.¹⁹ Their requests were moderate: for modifications in the church service (the abolition of the sign of the cross in baptism and the use of the ring in the marriage ceremony, and so on), for the freedom of ministers not to wear church vestments, for an educated, preaching clergy, for the abolition of non-residency, and for the reform of the ecclesiastical courts and church discipline.

It is always difficult to determine the exact nature of anyone's personal faith, even of one's contemporaries, let alone of people long dead. How one envies the certainty of examination candidates who 'know' the religious beliefs of Elizabeth I or James I. Whatever his private beliefs, outwardly at any rate James I appeared to be a Calvinist, a firm believer in predestination, as were most of his subjects. Nor was he unsympathetic to most of the requests of the Puritans at the beginning of his reign. James soon made clear that he wanted to stop one of the great abuses suffered by the Church, the 'plunder' of Church property and income by the crown and secular landowners. In July 1603 he announced that all income from appropriated tithes would in future be devoted to paying better salaries to Church ministers, and he encouraged the enactment of a statute in 1604 which forbade archbishops and bishops to alienate ecclesiastical property even to the crown.

James was, therefore, fairly well disposed towards the Puritan reformers, and he relished the prospect of presiding over an academic, theological debate when he summoned representatives of the Church hierarchy and the reformers to a conference at Hampton Court in 1604 to discuss the Millenary Petition. Unfortunately, William Barlow's account of the conference, which is the major primary historical source, probably misrepresents the true nature of what happened at Hampton Court. Barlow represented the extreme wing of the Church establishment and his account of the conference is naturally biased against the reformers with whom he had few sympathies. Barlow's propaganda version has misled generations of historians into thinking that James was hostile to the Puritan demands and that the conference ended in a series of bitter clashes between the king and the Puritan representatives. In an important revisionist article²⁰ Professor Mark Curtis argued that James was willing to

19. Kenyon, *Stuart Constitution*, p. 117.

20. M. Curtis, 'The Hampton Court Conference and its aftermath', *History*, XLVI (1961), pp. 1-16. See also P. Collinson, 'The Jacobean religious settlement: the Hampton Court Conference' in H. Tomlinson, ed., *Before the English Civil War* (1983), and F. Shriver, 'Hampton Court revisited: James I and the Puritans', *J. Ecc. H.*, XXXIII (1982).

21. J. F. Larkin, *Proclamation*

listen to the famous that Dr episcopacy conference including powers of of measures missions in land. Yet the beginning completed in to carry out the reform the Clerical Puritans among the about a Church in England, 3 of the tithes ministers to the surrender part ecclesiastical For a time seem to have at least two what had been precedents of seems to have irritation at these unnecessary at Hampton Court were voiced a proclamation in persons who ne In September by convocation doctrines and on clerical dress the name of Je Petition, at the 1604. Unfort in Cambridge

Handwritten scribbles and initials, possibly 'Aler'.

listen to the Puritan demands: that the only serious clash at the conference (the famous no bishop, no king episode) came when the king mistakenly thought that Dr Reynolds, one of the Puritan delegates, advocated the abolition of episcopacy, not a modified form of episcopacy; and that at the end of the conference the king agreed to execute some of the Puritans' key demands, including the reform of the court of high commission, the abolition of the powers of chancellors and lay officials to excommunicate, and the introduction of measures to ensure a well-paid, educated ministry, and to promote preaching missions in Ireland, Wales, and the northern borders, the dark corners of the land. Yet it is true that the only permanent achievement of the conference was the beginning of a new English translation of the Bible, the Authorized Version, completed in 1611. James, perhaps because of his administrative laziness, failed to carry out the reforms agreed on at Hampton Court and a major opportunity to reform the Church was lost. But the failure was not the king's alone. Behind the clerical Puritan demands in 1603-4 was the support of powerful secular opinion among the landed gentry, and it was they who had it in their power to bring about a Church staffed by well-paid, learned men. Of the 9,244 Church livings in England, 3,849 were impropriated in lay hands, which meant that the majority of the tithes in these cases were paid to the landowners, who also nominated ministers to the Church benefices. Too few English landowners were willing to surrender part of their incomes for the good of the Church. In this situation was ecclesiastical reform possible?

For a time after the end of the Hampton Court Conference James does seem to have lost his enthusiasm for Church reform, for which there are at least two possible explanations. The first is that he may have felt that what had been agreed in 1604 was a 'settlement' of religion, following the precedents of religious settlements made by his royal predecessors. What also seems to have turned him temporarily away from reform of the Church was irritation at the continuation of Puritan demands for reform. He considered these unnecessary, given that a reform programme had already been agreed at Hampton Court. When parliament first met in March 1604 Puritan demands were voiced, and petitions for reform were circulated, occasioning James's proclamation in July 1604 warning against the troublesome spirits of some persons who never receive contentment either in civil or ecclesiastical matters.²¹ In September 1604 James gave his full support to the ecclesiastical canons passed by convocation. To the dismay of godly reformers, these upheld many orthodox doctrines and liturgies of the Church, as well as practices (such as the insistence on clerical dress, the use of the sign of the cross in baptism, and bowing at the name of Jesus) which had been condemned by the godly in the Millenary Petition, at the Hampton Court Conference, and in the parliamentary session of 1604. Unfortunately, during a prolonged hunting holiday in the winter of 1604-5 in Cambridgeshire and Northamptonshire, James was pestered with more Puritan

21. J. F. Larkin and P. L. Hughes, eds., *Stuart Royal Proclamations*. VII. I: *Royal Proclamations of King James I (1603)*, p. 89.

